

МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ НАПРАЦЮВАННЯ ВОКАЛЬНО-ВИКОНАВСЬКИХ НАВИЧОК НА ПОЧАТКОВОМУ ЕТАПІ НАВЧАННЯ

А Аналізуються методичні аспекти постановки голосу вокаліста-початківця в контексті різноманітності педагогічних авторських вокальних методик. Розглядається роль музичного училища (училища культури) у системі підготовки співака. На базі компаративного аналізу науково-методичної літератури визначаються ключові вокально-виконавські навички, що потребують першочергової уваги педагога, незважаючи на вік виконавця. Автор здійснює спробу добору максимально ефективних вправ для розвитку ключових вокально-виконавських технічних навичок співака-початківця.

Ключові слова: вокал; вокальне мистецтво; розвиток вокально-технічних навичок; робота вокаліста; спів

Постановка проблеми. Нині у системі підготовки співака залишається поза межами уваги усвідомлення цілісного спектру, що полягає в єдності технічних, художніх, етичних, психологічних і соціальних завдань. Саме початковий етап навчання співу є наріжним каменем, фундаментом, на якому будується майбутній вокаліст. Його вокально-технічні навички у комплексному поєднанні спектру художньо-виконавських і технічних завдань. Першочерговим завданнями педагога є: поєднання правильного співацького дихання з правильною вокальною позицією та чистим звуковисотним інтонуванням (напрацюванням вокального слуху, у розумінні координації слуху та голосу). Виходячи з цього наукового осмислення та узагальнення потребують методичні засади напрацювання зазначених ключових навичок.

Аналіз попередніх досліджень і публікацій. У контексті нашої проблеми цікавими є публікації дослідників методичних і практичних аспектів навчання співу. П. Дука у публікації «Постановка голосу: техніка мови та фізіологія співу» визначає основні аспекти фізіологічних процесів співу, саме на початковому етапі навчання [3]. О. Пивницька у роботі «Основные подходы к обучению народному пению в отечественной педагогике» пропонує два основні підходи до умов опанування локальної виконавської специфіки народнописенної традиції [8]. У контексті різноманітності добору виконавського репертуару різного рівня та узагальнюючих рекомендацій до постановки голосу співака-початківця заслуговує уваги хрестоматія «Народний спів: хрестоматія» впорядкована авторитетними практиками народнописенного та хорового мистецтва Н. Цюпою, П. Павлюченко, В. Марченком, В. Ткаченко [7].

Висвітлення не вирішених раніше частин загальної проблеми. У сучасній педагогічній практиці наявний цілий пласт методичної літератури стосовно постановки співочого голосу, проте здебільшого дані методичні рекомендації стосуються специфіки навчання співу з дитинства, минаючи виключення, коли вико-

навець починає роботу над голосом у більш зрілому віці. Проблема постановки голосу співаків-початківців, котрі або не мають попередньої вокальної підготовки, або мають лише загальну музичну освіту, знаходять своє відображення в науково-методичних працях лише опосередковано. З огляду на розповсюджену тенденцію, що учні починають займатись вокалом у старшому шкільному віці, виникає нагальна потреба добору максимально ефективних методичних і практичних засад розвитку вокально-виконавських, технічних навичок.

Мета статті – визначити максимально ефективні засоби розвитку базових вокально-виконавських технічних навичок співака-початківця.

Викладення основного матеріалу. У системі підготовки співака наразі залишається поза межами уваги усвідомлення цілісного спектру, що полягає в єдності технічних, художніх, етичних, психологічних і соціальних завдань. Визначення умов, які дозволять учневі продовжувати вдосконалення своєї виконавської майстерності під час навчання у ЗВО, де педагоги у системі розвитку та доповнення наявних знань, умінь і навичок забезпечать надалі довге творче життя.

Відтак, саме на початковому етапі лежить відповідальність педагога за успішне навчання і розвиток співака. Наразі не існує досліджень спеціально присвячених визначенню конкретних завдань, що стоять перед викладачем сольного співу на початковому етапі. Якщо і виникає в різних роботах мова про початкове навчання співака – то поза зв'язком з училищем, про яке ми, як правило, знаходимо в подібних працях лише окремі відомості, фрагментарне викладення певної проблеми, де в основному існує обґрунтування важливості питання, а не пропозиції їхнього вирішення [6].

Відомо, що значне місце в роботі з початківцями має визначення типу голосу, адже правильне визначення типу голосу – одна з умов його коректного формування. Часом у такому визначенні трапляються сумніви. У цьому відіграють не тільки конституційні фактори, але й пристосування, тобто набуті навички, звички. Тому

зрозуміти, що ближче природі даного голосу, а що є результатом звички, є не завжди простим завданням. Адже на початковому етапі існують випадки, коли учень починає наслідувати виконавську манеру улюбленого співака, і співає нехарактерним для нього голосом. Зазвичай це можливо визначити на слух і виправити. Але бувають й інші випадки, коли голос звучить природно, ненапружено, в основному правильно, і все ж його характер якийсь проміжний, невиявлений. Дану ситуацію можливо скоригувати в процесі систематичної роботи, застосування базових вокальних вправ, побудови виконавського репертуару на простих творах із невеликим діапазоном. Зазвичай описані вади можливо визначити на слух і виправити, тому початковий етап вокальної роботи потребує від максимальної концентрації та уваги до деталей як від викладача, так і від учня. Наука ще не дала методів безпомилкового визначення голосу. Проте, загальноприйнятими є наступні фактори визначення голосу: тембр, діапазон, місце розміщення перехідних нот і примарних тонів, крайні межі діапазону, а також конституційні ознаки.

Сучасна вокальна педагогіка стала значно гуманнішою до співака-початківця. Зараз у класах сольного співу не кладуть на живіт лежачого учня важкі книги і не примушують його підіймати рояль під час співу. Проте й досі існує парадоксальний аспект: на тлі значної кількості музично-теоретичних, методичних напрацювань із особливостей постановки голосу, в училищах культури та музичних училищах, на вокальних відділеннях і досі превалує емпіричний засіб навчання, де постановка, формування співочого голосу учня відбувається на власному прикладі педагога. Нажаль парадоксальна практика методики «співай як я» торкнулась і численної кількості вокалістів – студентів закладів вищої освіти (ЗВО). У той же час, вокальна методика «обросла» значною кількістю наукової термінології. «Імпеданс», «висока позиція», «висока форманта» – слова, яких не знали Патті, Баттістіні, Шаляпін і Карузо, міцно ввійшли до лексики педагогів [9].

Розповсюдженою думкою є те, що завдання співака-початківця – навчитись регулювати співацький видих, але співати «на видиху» не можна, а дихати треба не скільки легенями, скільки діафрагмою і м'язами живота, «спираючи» дихання, але не замикаючи його. Проте, авторитетний практик сучасної народнопісенної педагогіки Н. Цюпа зазначає: «Головна умова співу – це внутрішня цілковита фізична свобода виконавця. Вона досягається невимушеною поставою співака: прямий вільний корпус, розправлені плечі, пряме положення голови. М'язи обличчя, шиї, плечей – також у спокійному стані. Необхідно, щоб процес співу був таким же природним і невимушеним, як під час мовлення. Співати вільно і природно, не робити нічого зайвого. Співати, тому що хочеться співати, тому що сам процес

співу приносить задоволення», – так можна сформулювати головне правило співу на початковому етапі роботи. Відчуття фізичної свободи дає гарантію розвитку голосу в природних для нього умовах» [7].

Виходячи з наведених тез, можемо сформулювати провідні вимоги до вокаліста на початковому етапі навчання. Від учня-початківця вимагається використання співацького позіху, але категорично забороняється позіхати; він повинен зрозуміти, що голос не можна «виштовхувати», але його звучання обов'язково повинно бути «близьким», причому, під час співу звук повинен бути в носі, але носа в звуці бути не повинно. Контролюючи співацький видих, виконавець повинен відчувати постійних прилив повітря до грудної клітки, і при цьому йому потрібно всупереч всім законам акустики і здорового глузду посылати звук і повітря в голову – опанувати навички співу «у резонатори», надалі йому може бути запропоновано підсилювати саме звучання голосу. Парадоксальним виявляється й те, що під час навчання техніці співу педагогом використовуються асоціації, здавалося б, що не мають ніякого відношення ні до співу, ні до мистецтва взагалі [6].

Таким чином, під час занять студент і викладач повинні аналізувати звучання голосу у правильній співацькій позиції та правильному ладовому інтонуванні інтервалів виконуваного твору також важливим є відчуття високої співацької позиції як складової чистого інтонування [2].

У процесі вокальної роботи, не менш вагомим аспектом є напрацювання вокально-музичного слуху. У даному аспекті на початковому етапі належної уваги потребує напрацювання навичок інтонування інтервалів. Скажімо, при виконанні вгору ч. 5 потрібно її співати без поштовху та «під'їздів», точно атакуючи звук. На нашу думку, здала напрацювання заявлених навичок, актуальними є запропоновані вправи. Розглянемо вправу (№ 6б), де потрібно співати плавно, наспівно, розвиваючи музичну фразу в напрямку до 3-ої долі другого такту, виконуючи наголоси за текстом. Це яскравий приклад того, коли наголоси сильних долей такту не співпадають з наголосами тексту. Октавний хід виконується без поштовху, з динамічним розвитком звучання. Вигук «Ой!» виконати за допомогою твердої атаки звуку та наступним філіруванням (поступовим зменшенням гучності з утриманням дихальної опори) [4; 5].

рис.1

Вправа № 7 – спів рис.2 (у поданому прикладі це інтонування хроматичних півтонів) допомагає розвинути

інтонаційну точність. Рекомендується до виконання закритим ротом і з назвою нот (сольфеджуючи).

рис.2

Вправу № 7а – пропонуємо для набуття навичок «тісного» звучання півтонів, засвоєння елементів співу зібраним звуком на кантілені, без гліссандо, з чіткою звуковисотною фіксацією. Звертається увага на інтонування діатонічних і хроматичних півтонів.

рис.3

Вправа № 7 б – пропонуємо для напрацювання навичок інтонування тетраходів з урахуванням найзручнішого діапазону для кожного окремого голосу (вибір відповідної тональності). Звертається увага на інтонування м.2 і в.2 у висхідному та низхідному русі (виконання діатонічних і хроматичних півтонів і тонів). Рекомендується виконувати закритим ротом. А також з назвою нот та на голосну [у], яка допомагає зібрати звук, не дає йому розпорошуватись.

рис.4

Доречно зазначити, що поза напрацюванням базових загальних вокально-виконавських навичок на початковому етапі навчання співу, належної уваги потребують тембральні характеристики голосу учня. У початківців зустрічаються випадки, коли тембр є характерним для одного типу голосу, а діапазон відповідає іншому. Тембр легко деформується від копіювання, або неправильного співу, і може ввести в оману навіть претензійний слух. Викладач також повинен бути не менш обережним і прискіпливим до діапазону учня, адже з діапазоном також бувають ускладнення визначення: може бути дещо більше, ніж зазвичай, а може бути меншим. Відтак, до визначення типу голосу потрібно комплексно. Велике значення тут мають перехідні ноти. У контексті нашої

проблеми не буде зайвим нагадати типові перехідні ноти співочих голосів:

Тенор – мі-фа-фа# – соль першої октави

Баритон – ре-міб-мі першої октави

Бас – ля-сіб-сі малої = до-до# першої октави

Сопрано – мі-фа-фа# першої октави

Мецо-сопрано – до-ре-ре# першої октави

У жінок цей типовий перехід знаходиться у нижньому відрізьку діапазону, в чоловіків – у верхньому.

Ще одна ознака – це здатність витримати теситуру, характерну для даного типу голосу. Поняття теситури відображає той відрізок діапазону, де голос частіше всього повинен триматись при співі даного твору. За останніми науковими даними найточніше визначення може бути здійснене приладом хронаксиметром, який реєструє збудливість зворотного нерва нервово-м'язового апарату гортані. Кожен тип голосу має рівень збудливості зворотного нерва в мілісекундах, і таким чином визначається тип голосу.

У процесі роботи з початківцем, варто відразу звернути увагу також на деякі зовнішні моменти: на поставу корпусу, голови, рота. Питання про постанову корпусу варто розглядати з двох боків – з естетичної точки зору та впливу на голосоутворення. Поза співака на сцені є важливим елементом виступу. Співак із самого початку повинен звикати до природної, естетичної пози біля інструменту, без жодних затиснень всередині, і тим більше без судомно зведених рук і стиснутих кулаків, тобто без зайвих супроводжуючих рухів, які відволікають увагу і порушують ту гармонію, яку слухачеві хочеться бачити, спостерігаючи за виконавцем. Звичка до природного положення корпусу, вільних рук, прямої спини повинна виховуватись із самого початку навчання. Педагог не повинен допускати на початку роботи жодних зайвих рухів, напруги і надуманих поз. Таким чином, естетична сторона вимагає не менш серйозної уваги [9].

Висновки з даного дослідження та подальші перспективи. Отже, ми ознайомились із деякими аспектами навчання співака-початківця. Згадувалось про важливу роль музичних училищ, або училищ культури в безпосередньому розвитку вокаліста з його, як правило, «незайманим» природним голосом і пристрасним бажанням співати. Тому, що саме в училищі відбувається мутація голосу та певне становлення людини у суспільстві – як особистості, спроможної на добре обдумані вчинки, адже поступовий перехід із училища в ЗВО стає простішим. Отже, училище виступає певним перехідним етапом у розвитку молодого фахівця. Окреслено важливість індивідуально зорієнтованого методу постановки голосу.

Дана публікація не претендує на вичерпність у вирішенні поставленої проблеми, проте окреслює основні аспекти роботи першочергових етапів вокальної роботи з вокалістом-початківцем.

 Список використаних джерел

1. Горлова Л. Г. Формирование профессиональной компетентности педагога на фоне комплексного подхода к проблемам вокального обучения. KANT. 2012. №3. С. 122–124.
2. Дмитриев Л. Основы музыкальной методики. Москва, 1963. 675 с.
3. Дука П. П. Постановка голоса: техника мови та фізіологія співу. Нова педагогічна думка. 2014. №1. С. 147–149.
4. Егоров А. Гигиена голоса. Москва, 1962. 141 с.
5. Зданович А. Некоторые вопросы музыкальной методики. Москва, 1965. 147 с.
6. Кантарович В. Что надо знать артисту о своём голосе. Москва, 1965. 70 с.
7. Народний спів: хрестоматія / упоряд: Н. Цюпа, П. Павлюченко, В. Марченко, В. Ткаченко. Київ: КНУКіМ, 2017. 224 с.
8. Пивницкая О. В. Основные подходы к обучению народному пению в отечественной педагогике. Вестник кафедры ЮНЕСКО «Музыкальное искусство и образование». 2015. №1. С. 123–132.
9. Щербинина С. В. Вокально-исполнительское мастерство народных певцов. Педагогическое образование в России. 2013. №1. С. 163–167.

Дата надходження до редакції
авторського оригіналу: 28.10. 2018 р.

Снопко О. Л., Марченко В. В. Методические аспекты наработки вокально-исполнительских навыков на начальном этапе обучения.

(А) *Анализируются методические аспекты постановки голоса начинающего вокалиста в контексте разнообразия педагогических авторских вокальных методик. Рассматривается роль музыкального училища (училища культуры) в системе подготовки певца. На базе сравнительного анализа научно-методической литературы определяются ключевые вокально-исполнительские навыки, которые требуют первоочередного внимания педагога, несмотря на возраст исполнителя. Автор делает попытку отбора максимально эффективных упражнений для развития ключевых вокально-исполнительских технических навыков начинающего певца.*

Ключевые слова: вокал; вокальное искусство; развитие вокально-технических навыков; работа вокалиста; пение

Sнопко Olga, Marchenko Vitaliy. Methodological Aspects of Developing Vocal-executive Skills at the Initial Stage of Training.

(S) *Paper analyzes methodical aspects of the statement of the voice of the novice vocal in the context of the diversity of pedagogical authorial vocal techniques. The role of the music school (school of culture) in the system of preparation of the singer is considered. On the basis of comparative analysis of scientific and methodological literature, author defines key vocal-performing skills, that requires a teacher's attention regardless of the age of the performer. Author makes an attempt to find the most effective exercises for the development of key vocal-performing technical skills of the beginner singer.*

Key words: vocal; vocal art; development of vocal-technical skills; work of the vocalist; singing